

Já vyhraju, uvidíš!

Soutěže nesmějí chybět na žádné akci pro děti. Vycházíme přitom z předpokladu, že děti právě tohle milují...

Na pěšině u potoka postává nebo pobíhá asi čtyřicítka předškolních dětí. Jejich mateřské školy se přihlásily do ekologické soutěže ke Dni Země a malí závodníci právě čekají na start prvního závodu, Běhu za žabičkou. Je sobotní dopoledne, a tak je doprovázejí nejen jejich paní učitelky, ale i rodiče. Někteří rychle dávají potomkům rady, kudy nejlépe proběhnout první zatačku.

Závodníci se už řadí na startu, jen Martínek pořád zaujatě zkoumá břeh potoka: pozoruje totiž žabičku. Opravdickou, ne tu namalovanou maketu, co se culí u startovní čáry. „Martínku, podívej, všichni už vyběhli. Poběž se taky podívat, co dělá žabička v cíli,“ otáčí maminka jemně syna po směru závodní dráhy. Martin vyráží za ostatními. Je mrštný, rychlý, brzy je dohoni a za chvíli běží vpředu.

Kousek před cílovou rovinkou je vpravo vedle pěšiny veliká louže – Martin neodolá a odbočí, aby ji přeskočil. Povedlo se! Spokojeně dojde do cíle někde kolem dvacátého místa...

„Zábavné soutěže“ nesmějí chybět na žádné akci pro děti. Se soutěžení se kluci a holčičky setkávají prakticky denně v mateřských školách, své místo má soutěžení i doma. Vycházíme přitom z dobré víry, že děti právě tohle milují. Že stačí jen najít správnou motivaci a všechny se nadšeně vrhnou do soutěžení. Pokud by o tom někdo pochyboval, uslyší pádné argumenty, že v současné kompetitivní společnosti je naší povinností připravit děti včas na soutěživé prostředí s neustálým vzájemným porovnáváním.

Každý samozřejmě známe děti, které soutěží opravdu s chutí a v atmosféře závodění se dají

vyhecovat k vyššímu výkonu. Přesto bychom neměli soutěživost považovat za přirozenou vlastnost všech dětí ani očekávat, že ji spontánně projeví v každé situaci, kterou jim připravíme.

Přece nebudeš poslední?

V předškolním věku i na počátku školní docházky mají pro děti rozhodující význam „jejich“ dospělé autority – rodiče, prarodiče, učitelky v mateřské škole... Takže motivaci k vyššímu výkonu s prvky soutěživosti si mohou velmi často překládat jako: musím se snažit, abych jim udělal radost, aby se mnou byli spokojeni, abych dostal pochvalu, odměnu, nebo případně: aby se mi nesmáli, že jsem poslední.

Mnohdy právě toho vědomě i nevědomě využíváme, například jde-li o sebeobsluhu nebo úklid hraček. Kdo sní první polévku? Kdo si nejrychleji oblékne bundu? Která skupina bude mít všechny kostky uklizené v krabici? Opravdu tím občas docílíme, že se dítě méně loudá s jídlem, rychleji se oblékne na vycházku, uklidí si v pokojíčku dřív než sourozenec. Je ale naivní předpokládat, že dítě, které kvůli vnější motivaci rychle sklídí hračky, začíná být automaticky pořádkumilovnější.

Psycholožka Jana Nováčková to v jednom ze svých starších článků shrnula takto: „Děti nejsou od přírody zdaleka tak chtivé soutěžit, jak se nám zdá... Využíváme a zneužíváme u dětí přirozenou lidskou potřebu být úspěšný a být přijímán, uznáván, oceňován. Potřeba úspěšnosti však znamená především být dobrý v tom, co dělám, zlepšovat se, jak jen mi to mé schopnosti dovolí, nikoliv být lepší než někdo druhý.“

Soutěžím v tom, co mi jde

V mateřských školách jsou velmi oblíbené skupinové soutěže. Slibujeme si od nich mimo jiné i podporu „týmového ducha“ soutěžního družstva. Podobně to vidí i trenéři a vedoucí dětských oddílů kolektivních sportů. Psychologové, kteří se zabývali skupinovou dynamikou v těchto družstvech, zjistili, že pro některé děti, zejména pro ty submisivní, základní motivace zni: hlavně někam patřit. Snaží se, spolupracují, a mnohdy jsou přitom ochotné se až přespříliš podřizovat – jen proto, aby nezůstaly samy v pozadí.

Zastánci soutěžení věří, že kompetitivní prostředí přiměje děti k většímu výkonu. Pokud je ale hlavní ceněnou metou porazit ostatní, může se stát, že místo pěstování vůle, pile, vytrvalosti a dal-

Zastánci soutěžení věří, že kompetitivní prostředí přiměje děti k většímu výkonu. Pokud je ale hlavní ceněnou metou porazit ostatní, může se stát, že místo pěstování vůle, pile, vytrvalosti a dalších pozitivních vlastností je dítě toužící po výhře a uznání ve velkém pokušení pomoci si švindlem, úskokem – zvláště když se mu nedaří nebo když cítí příliš silnou konkurenci.

ších pozitivních vlastností je dítě toužící po výhře a uznání ve velkém pokušení pomoci si švindlem, úskokem – zvláště když se mu nedaří nebo když cítí příliš silnou konkurenci. Při hraní pexesa nakukuje pod různé obrázky, při házení míčem nenápadně přešlapuje čáru, hádá se při nepovedeném pokusu, že tak to nebylo...

Než opakovaně učít takové soutěživé dítě prohrávat, můžeme přeměrovat jeho pozornost od soutěživých situací k jiným typům aktivit, v nichž ztráta prvenství ani chyba nehraje tak zásadní roli. Podle Michaely Tilton, autorky vzdělávacích programů pro děti, je důležité, aby se děti dokázaly bez pocitu ohrožení učít z vlastních chyb. Pokud už ve školce začneme chyby spojovat s neúspěchem, děti se budou chtít chybám vyhnout – což z jejich pohledu znamená, že se budou vyhýbat těžším úkolům, náročnějším situacím a připraví tak samy sebe o možnost získat nové zkušenosti, dovednosti a z nich vyrůstající sebevědomí.

Z hlediska strategií lidského jednání jde v soutěžích o model výhra/prohra: vyhrát znamená porazit druhého (díky tomu, že jsem lepší, silnější, chytřejší apod.). Logicky tedy děti soutěží raději v tom, co jim jde, v čem jsou dobré. Jenže zajistit, aby na základě principu výhra/prohra zažilo radost z úspěchu opravdu každé dítě, není v silách žádného pedagoga.

V rámci rivality nebývá prostor pro spolupráci. Tu podporuje strategie výhra/výhra, tedy aktivity nebo řešení, které přinášejí prospěch oběma stranám – úspěch jednoho není na úkor neúspěchu druhého, existuje i jiné řešení, než buď ty, nebo já.

To, co milují, je hra

Vraťme se ještě k Martinkovi, který v Běhu za žabíčkou měl na vítězství, ale vůbec mu o něj nešlo.

Soutěž, která „nebolí“

Soutěživost je vlastnost, která k nám patří, někdy jsme rádi „tí nejlepší“. Pokud bychom ale vždycky zůstávali „na chvostu“, moc radosti by nám to nepřineslo. I tak se jistě formy soutěží vzdát nemusíme, děti totiž mohou soutěžit se sebou samými. Výbornou pomůckou k tomu je dětské portfolio, ve kterém zaznamenáváme pokroky dítěte. Práce s portfoliem se může stát každodenní praxí, děti si do něj zakládají své obrázky a my můžeme další pokroky dokumentovat písemně nebo fotografií. Dítě na obrazovém materiálu samo vidí, jak se postupně zlepšuje, a my můžeme vědomí pokroku podpořit individuálním rozhovorem nad portfoliem, který nemusí být nijak dlouhý. Prostě „Vidíš, co už dokážeš!“ dítě určitě potěší.

Obrázek z MŠ Jaselská, Teplice

Závod nevnímám jako soupeření, ale především jako hru. Psycholožka Eva Opravilová ji ve své Předškolní pedagogice charakterizuje jako: „spontánní, improvizovanou činnost určenou mírou vlastní zkušenosti, v jejímž rámci dítě objevuje svět a různé souvislosti v něm“.

Hra – právě ta děti baví. A zároveň je to pro ně vážná věc. Díky hře si zkoušejí řešení nejrůznějších problémů a situací, poznávají, učí se, vnímají souvislosti. Psychologové dětskou hru často přirovnávají k zaměstnání a práci dospělých.

Hra umožňuje spolupráci a rozvíjení strategií výhra/výhra. Díky tomu podporuje kreativitu i vzájemný respekt. Lenka Prýmasová se na portále RVP v několika příspěvcích věnuje rozdílným mezi soutěží a hrou a nabízí inspiraci pro „zdravý kompromis“, soutěživé hry pro děti předškolního

věku, které umožní kooperaci i respekt k soupeři. Jednou z nich je hra Na Mrazíka: „Paní učitelka určí jedno dítě, které bude Mrazík, a jedno, které bude sluníčko. Děti se pohybují po prostoru, a na koho Mrazík sáhne, ten zmrzne. Dítě tím ale ze hry nevybývá, protože sluníčko svým hřejivým dotykem může hráče vrátit zpět do hry.“

Pokud se přece jen ve školce odehrává klasické soutěžení s vítězi a poraženými, doporučuje: „Když však už zvolíme systém výhra/prohra, je bezpodmínečně nutné u prohraného družstva nebo dítěte vyzdvihnout pozitiva, které dítě během hry předvedlo. Například: Ty jsi sice prohrál, ale mně se líbilo, že...“ ■

PhDr. Daniela Kramulová

V ČEM NIKDY NESOUTĚŽIT

- **V jídle.** Kdo první dojí, kdo sní všechny knedlíky – nic z toho nemá ve výchově své místo. Můžeme hodnotit pouze to, jak dítě stoluje a jak si udržuje své místo v čistotě, ale ani v tom děti mezi sebou neporovnáváme.
- **V úrovni výtvarných prací.** Nástěnky slávy a hanby už snad opravdu skončily na smetišti dějin. Navíc každé výtvarné dílo je projevem osobitosti jeho tvůrce. Proto ve výtvarných činnostech nemá místo ani direktivní překreslování vzoru, kdy jsou výsledkem téměř stejné obrázky, ani dokreslování obrázku pedagogem.
- **V šikovnosti a rychlosti.** Každé dítě má svůj jedinečný vrozený temperament, na němž závisí i to, jak je rychlé a šikovné. Navíc se můžeme setkat i s dětmi s dyspraxií, což je porucha, která znesnadňuje sebeobslužné a další činnosti. Hodnotit děti jako šikulky zní na první pohled motivačně, ale děti, které šikovnost do vínku nedostaly, se mohou cítit špatně.

